

A. KEIMENO: Στρατής Δούκας, Ιστορία ενός αιχμαλώτου (απόσπασμα)

Τέλος φτάσαμε έξω απ' τό χωριό μας. Μπήκαμε στό δάσος, κι από κεῖ τό βλέπαμε στήν κορφή, ὅπως τό ξέραμε. Καμιά πενηνταριά φῶτα ἔκαιγαν. Τά σκυλιά ἀλυχοῦσαν. Ἦταν ὅπως τότες, πού ἤμασταν ἐκεῖ. Κλάψαμε. Μᾶς φάνηκε πώς γλιτώσαμε ἀπό φυγόστρατοι καί γυρίζαμε στά σπίτια μας νά ἡσυχάσουμε.

— Πᾶμε, μοῦ λέει ὁ σύντροφός μου, ἴσως ἀκόμα νά 'ναι οἱ δικοί μας, πᾶμε νά δοῦμε γιά νά πιστέψουμε.

Καί ξεκινήσαμε χωριστά, ἀφοῦ πρῶτα ὀρίσαμε τήν ἄλλη μέρα ν' ἀνταμώσουμε στή σπηλιά. Αὐτός τράβηξε σέ ἄλλο μαχαλά,¹ ἐγώ σέ ἄλλον. Ὅπου κι ἄν πήγαμε, ὅλα ρημαγμένα. Τά σπίτια ἀνοιχτά, ἄδεια, οἱ πόρτες σπασμένες μέ τά τσεκούρια. Μονάχα στήν ἀγορά ἔμεναν ἀκόμα λίγοι Τοῦρκοι καί στήν ἀστυνομία ὁ σκοπός. Στό σκολεϊό, πού τό 'χαν γεμάτο ἐπιπλα καί ροῦχα, ἀπό μέσα ἀκουγόταν κουβέντα. Ἀποτραβήχτηκα καί γύριζα ὅλη τή νύχτα, μέ τό φόβο μου συντροφιά.

Τό πρωί π' ἀνταμώσαμε, μᾶς πῆραν τά κλάματα. Ἐμεῖς λογαριάζαμε πώς κάτι θά βρίσκαμε στό χωριό, ἀφημένο ἀπ' τούς δικούς μας. Μά δέ βρήκαμε τίποτα καί στήν ἀπελπισία μας, ριχτήκαμε στους συκομπαξέδες.

Ἦστερα ἀπό μιά βροχή τά σύκα χάλασαν, μά εἶχαν ἀρχίσει νά ὠριμάζουν τά κάστανα κι οἱ ἐλιές. Μαζέψαμε ὅσο καρπό μποροῦσαμε καί τόν βάλαμε στή σπηλιά μας.

Μιά μέρα πού καθόμαστε ἀπέξω καί βλέπαμε ἀντικριστά μας ἕνα μύλο,

— Σύντροφε, τοῦ λέω, ὅσο κι ἄν τρώγω, μοῦ 'ρχεται λιγούρα. Δέν πᾶμε νά στήσουμε πόστο,² κι ἅμα φύγει ὁ μυλωνάς νά τόν πατήσουμε;

— Καί δέν πᾶμε, μοῦ λέει. Καί πήγαμε.

Οἱ πελάτες ἦρθαν καί φύγαν. Σά βράδιασε, ὁ μυλωνάς καβαλίκεψε τ' ἄλογό του κι ἔφυγε κι αὐτός.

Περιμέναμε ὡς τά μεσάνυχτα, μήπως βγεῖ κανένας ἀπό μέσα ἢ γυρίσει ὁ ἴδιος πίσω. Δέ φάνηκε τίποτα. Σταυρώσαμε τό στῆθος μας καί πήγαμε.

Ἡ κλειδαριά ἦταν σπασμένη, μ' ἀπό μέσα εἶχε ἀμπάρα.³ Ἀπ' τό βοριά, πού 'βγαине τό νερό, μπήκαμε. Ἐνα νυχτοφάναρο ἔκαιγε μπροστά στό στόμα τοῦ φούρνου. Τρομάξαμε. Καί πάλι εἶπαμε: «ψωμί νά φᾶμε κι ἄς πεθάνουμε». Κοιτάξαμε τό ντουλάπι. Εἶχε τό μπαρντάκι⁴ μέ λάδι, ντομάτες, ἀλάτι. Μές στό καλάθι δύο πίτες. Στό παράθυρο τά τσανάκια⁵ βαλμένα μπρούμυτα. Κάναμε σαλάτα καί φάγαμε. Εὐχαριστήσαμε τό Θεό σά νά τόν εἶχαμε μπροστά μας, καί κουβεντιάσαμε μέ λαχτάρα. Παρηγορηθήκαμε.

“Υστερα σηκωθήκαμε καί ψάχναμε παντοῦ. Σέ μιά θυρίδα εἶχε καμιά κοσαριά κεριά τῆς ἐκκλησιᾶς. Τά πήραμε. Σ' ἓνα βαρέλι, ἀλεύρι καί μισό σακί στάρι. Βάλαμε νά τό ἀλέσουμε. Ἀφήσαμε τό νερό κι ὁ μύλος ἄρχισε ν' ἀλέθει.

Κόντευε πιά νά ξημερώσει. Μαζέψαμε ὅ,τι ἄλλο μᾶς χρειαζόταν, βάλαμε τό ἀλεύρι σέ δύο σακιά καί τραβήξαμε στό δάσος. Ἀπό κεῖ παραφυλάγαμε, νά δοῦμε καί ν' ἀκούσουμε τί θά γινόταν.

Ὁ μυλωνάς ἦρτε, σάν πῆρε ἡ μέρα, μέ πελάτες γιουρούκηδες.

Μόλις μπῆκαν, ἀκούστηκαν φωνές. Ὁ μυλωνάς ἔβριζε, θαρρώντας πώς κλέφτηκαν συναμεταξύ τους.

.....
Πάλι μοῦ λέγει ὁ σύντροφός μου:

— Κι ἀπό δῶ πρέπει νά φεύγουμε.

— Βρέ φίλε, τοῦ ἀποκρίθηκα, ποῦ ἄλλοῦ νά πᾶμε;

— Ὅχι, μοῦ λέγει, ἐγώ δέ μένω. Ἴσως νά εἶδαν καί πῆγαν ἴσια στό φρουραρχεῖο.

— Καλά, ἄς γίνει ἔτσι, τοῦ ἀπάντησα.

Καί ξεκινήσαμε νά βροῦμε ἄλλη κρυψώνα. Ὡς τ' ἀπόγευμα ψάχναμε. Βρήκαμε σ' ἓνα μέρος πού τό λέγαν Ἁγία-Τριάδα, σπήλαιο κι αὐτό, καί κουβαλήσαμε νύχτα τά πράματά μας.

Δέκα μέρες περάσανε, κι ἀπ' τό φόβο μας δέν εἶχαμε βγεῖ ἔξω. Οἱ τροφές ἄρχισαν νά σώνονται μέρα μέ τή μέρα. Στό τέλος μείναμε νηστικοί. Τό μάτι μας εἶχε θολώσει ἀπ' τήν πείνα.

— Σύντροφε, τοῦ λέγω, δέ βαστῶ πια. Νά σκοτώσουμε τό μυλωνά;

— Πάψε, μοῦ λέγει, μή θέλεις νά χάσεις τήν ψυχή σου. Σε λίγο βγαίνουν τά σπαρτά, τά ρεβίθια, κι ἔτσι θά φᾶμε πάλι.

— Σύντροφε, τοῦ μετάπα, ὡς τώρα τρώγαμε φαί κι ἀπάνω μας δέν πήραμε· μέ τά χορτάρια θά ζήσουμε; Ἡ θά βροῦμε νά φᾶμε, ἢ θά τραβήξουμε μέσ στή Σμύρνη, νά παραδοθοῦμε.

— Ὅχι, μοῦ λέγει, ἐγώ δέν παραδίνουμαι σέ τούρκικα χέρια. Ἐδῶ μέσα, στή σπηλιά θά πεθάνω.

— Μήν τό παίρνεις ἔτσι, σύντροφε, τοῦ εἶπα, ἐκεῖ εἶναι πολιτεία, δέν μποροῦν νά μᾶς χαλάσουν.

— Ὅχι, μοῦ ἀπαντᾷ, αὐτό δε γίνεται.

— Ἐ, τότε νά γίνει ἓνα ἄλλο. Νά κάνουμε τούς Τούρκους καί νά κατέβουμε νά πιάσουμε δουλειά. Κι ὅ,τι μᾶς εἶναι γραμμένο θά γίνει.

— Σύμφωνος, μοῦ λέει.

— Μά κι οί δυό μαζί δέν κάνει, τοῦ λέω, γιατί μπορεῖ ἀπάνω στήν κουβέντα μας νά πιαστοῦμε.

Κι ἔτσι ἀποφασίσαμε νά χωρίσουμε. Αὐτός νά κατέβει σέ ἄλλο χωριό κι ἐγώ σέ ἄλλο.

— Ποιό μέρος ξέρεις ἐσύ; τόν ρώτησα.

— Τό Αἰντίν,⁶ μοῦ λέγει.

— Καλά, ξέρω κι ἐγώ τά Θεῖρα. Ἐκεῖ μπορῶ νά κάνω τόν τσομπάνο. Ἀπό ζωντανά γνωρίζω.

Καί μείναμε σύμφωνοι στούς δυό μῆνες, ἂν δέν μᾶς καταλάβαιναν, ν' ἀνταμώνουμε στά Θεῖρα ἢ στά μαντριά.

— Ἄν δέ μᾶς ἔβρει κακό, μοῦ λέει, καί κοιτάζε ἔξω τή μαυρίλα, πού ἔμπαινε σάν καπνός μέσ στή σπηλιά.

Νύχτα μεσάνυχτα ἔπιασε δυνατή βροχή. Ἀπ' τίς ἀστραπές λέγαμε πώς θ' ἀνοίξει τό σπήλαιο.

Πιάσαμε κουβέντα μέσ στό σκοτάδι. Καί τί δέν εἶπαμε. Ὅσπου φτάσαμε στό χωρισμό μας.

Παίρναμε ἀπόφαση καί μετανιώνουμε· παίρναμε ἄλλη καί πάλι ξαναμετανιώνουμε.

Σάν ξημέρωσε, πρῶτος σηκώθηκε ὁ φίλος, πῆρε τό ξουράφι, τ' ἀκόνισε στή ζώστρα του καλά⁷ καί πικρογέλασε.

— Ἔλα, μοῦ λέει, μή στέκεις, καί μοῦ ἔγειρε τό λαιμό.

Μέ ξύρισε, τόν ξύρισα κι ἐγώ, καί κοιταχτήκαμε.

— Μοιάζω γιά Τοῦρκος; τοῦ λέγω.

— Ἴδιος Μεμέτης⁸ εἶσαι.

— Καί σύ σάν Τουρκοκρητικός μοιάζεις.

— Ἄι, πᾶμε τώρα, γιατί ἀδυνατίσαμε.

Πιάσαμε τά χέρια καί δέν τ' ἀφήναμε. Εἶπαμε πώς δέ θά ξανανταμώνουμε. Κλάγαμε καί συχωρεθήκαμε.

Κι ὁ καθένας μας πῆρε τό δρόμο τῆς μοίρας του. Κι ὅπως πηγαίναμε, κοιταζόμεστε, ὥσπου τόν ἔχασα ἀπ' τά μάτια μου.

— Ἀνόητε, εἶπα τότε στόν ἐαυτό μου, κι ἔκανα νά τρέξω πίσω του. Μά ἡ καρδιά μου εἶπε ὄχι.

Πάντα ἄκουα τήν καρδιά μου, τό συνήθιζα.

1. μαχαλάς: γειτονιά, συνοικία.

2. να στήσουμε πόστο: να βρούμε θέση ελέγχου.

3. αμπάρα: σιδερένιος λοστός στην εσωτερική πλευρά της πόρτας για ασφάλεια.

4. μπαρντάκι: σκεύος ὅμοιο με κανάτα.

5. τσανάκι: πήλινο πιάτο των χωρικών, γαβάθα.

6. Αϊντίν: η μικρασιατική πόλη Αϊδίνιο.

7. πήρε το ξουράφι, τ' ακόνισε στη ζώστρα του καλά...: διαδικασία τροχίσματος του ξουραφιού πάνω στη δερμάτινη ζώνη, ώστε να γίνει πιο κοφτερό.

8. Μεμέτης: Τούρκος, αλλά και κάθε μουσουλμάνος.

B. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Στην Ιστορία ενός αιχμαλώτου ο Στρατής Δούκας χρησιμοποιεί σε αρκετές περιπτώσεις προσημάνσεις. Να εντοπίσετε δύο από αυτές και να σχολιάσετε το επιδιωκόμενο με τη χρήση τους αποτέλεσμα.

Μονάδες 15

2. Ποιο είναι το σημαντικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι δύο σύντροφοι και πώς αυτό επηρεάζει την εξέλιξη της υπόθεσης;

Μονάδες 20

3. Να χαρακτηρίσετε τους δύο συντρόφους, στηριγμένοι στο πρώτο από τα δύο αποσπάσματα που σας δίνονται.

Μονάδες 20

4. Να σχολιάσετε α) τον τρόπο αφήγησης που επιλέγει ο Στρατής Δούκας και το αποτέλεσμα που επιδιώκει με την συγκεκριμένη επιλογή του και β) το ρόλο του διαλόγου στο διήγημα, και ειδικότερα στα αποσπάσματα που σας δίνονται.

Μονάδες 25

5. Να εντοπίσετε τα κοινά στοιχεία των δύο αποσπασμάτων του Στρατή Δούκα και της Διδούς Σωτηρίου από τα «Ματωμένα Χώματα» αναφορικά με α) τα συναισθήματα των πρωταγωνιστών και β) τον τρόπο διαμόρφωσης της επιλογής τους για δράση και της προσπάθειάς τους να βγουν από το αδιέξοδο στο οποίο βρίσκονται.

Μονάδες 20

Διδώ Σωτηρίου, Ματωμένα Χώματα (απόσπασμα)

Μόλις πλησιάσαμε στον Κιρκιντζέ δεν κάναμε ζάφτι την καρδιά μας. Μας έπιασε σύγκρου και κόπηκε η αναπνοή μας. Σιγουρευτήκαμε πως το χωριό ήταν ακατοίκητο και χωθήκαμε στις γειτονιές.

Γλιστρώσαμε τοίχο τοίχο, σαν κλέφτες. Το φεγγάρι έριχνε αρκετό φως για να ξεδιακρίνεις το καθετί. Οι πόρτες των σπιτιών τρίζανε καθώς τις ανοιγόκλεινε ο αγέρας. Θάρρειες κι είχε πέσει πανούκλα και θέρισε τους ζωντανούς. Όλα έρημα, άδεια. Στα σκαλοπάτια και στους δρόμους πεταμένα ρούχα, σπασμένα έπιπλα και γυαλικά. Πού και πού κανένα σκυλί αλυχτούσε λυπητερά «γούου! γούου! γούου!» Ως κι οι γάτες κι αυτές κλαψουρίζανε ανήσυχα, ξερά κι επίμονα κι αβγατίζανε την αγριύλα. Κάθε σπίτι, κάθε σοκάκι, κάθε δεντρί και κάθε πετράδι από τούτη τη γης ήτανε ζυμωμένο με την καρδιά και με τη θύμηση μας.

Μας πήρε το παράπονο! Μπρε, δικό μας δεν είναι τούτο το χωριό. Δικά μας δεν είναι τα σπίτια; Δικά μας δεν είναι τα χώματα, τα σπαρτά, τα δέντρα; Εδώ δε μεγαλώσαμε; Εδώ δε δουλέψαμε; Εδώ δεν είναι θαμμένα τα κόκαλα των πατεράδων μας; Εδώ δεν είναι τα καζάντια μας, οι μνήμες μας, τα όνειρα μας; Πώς έγινε και δεν είναι πια τίποτε δικό μας;

— Σύρε να φύγουμε! είπε ο σύντροφος μου. Αν μας δει μάτι, δε θα μείνει απ' το κορμί μας ουδέ κόκαλο για τα σκυλιά!

Ανηφορίσαμε για το σπίτι του κεχαγιά Σεφέρογλου. Εκεί ξέραμε πως θα βρίσκαμε ό,τι χρειαζόμαστε- τραγίσια τουλούμια να τα φουσκώσουμε και να πέσουμε μ' αυτά στη θάλασσα, σκοινιά, ρούχα, φανάρια, τρόφιμα.

Το σπίτι, απομονωμένο στο βουνό, δεν είχε ακόμα πατηθεί. Μόνο τα κοπάδια λείπανε. Τα γιατάκια στρωμένα κάτω απ' την γκόρτσα. Οι κότες με το που μας νιώσανε, φτερακούσανε. Δε χάσαμε καιρό" τα κατατόπια τα ξέραμε. Ό,τι ζητήσαμε το βρήκαμε. Πριν φύγουμε ο Πάνος με σταμάτησε.

— Για βάστα, έκανε, λαχτάρησα να μασήσω κρέας!

Τρέχει τσακώνει δυο κότες· βγάζει μαχαίρι να τις σφάξει μήπως και καθαρίζουνε στο δρόμο. Μα γίνεται κίτρινος, τρέμει το χέρι του- τις παρατάει.

— Δεν μπορώ, κάνει. Πάμε!

Μόλις φτάσουμε στο δάσος, βρήκαμε μιαν απόμερη σπηλιά να ξαποστάσουμε. Δοκιμάσαμε τα τουλούμια μήπως και χάνουν αέρα. Ύστερα καθίσαμε να φάμε τα κριθαρένια παξιμάδια και τα ξερά σύκα του φίλου μας του Σεφέρογλου. Ήπιαμε ρακί, στρίψαμε τσιγάρο.

Ξαναπήραμε τη στράτα. Βγήκαμε σε μιαν έρημη παραλία. Ανάμεσα Τσαγκλί και Σάμο είναι ένα ερημονήσι. Αν καταφέρουμε και φτάσουμε ζωντανοί ίσαμε κει, ύστερα ένα σάλτο είναι

πια η Σάμο. Θα κάνουμε σινιάλα στους ψαράδες. Θα φωνάξουμε. Ένας ήταν ο κίνδυνος: μήπως προλάβανε οι Τούρκοι και βάλανε φυλάκια.

Αυγές ζυγώσαμε τη θάλασσα- η αγωνία μας κορυφώθηκε. Κάθε ήχος μας αλάφιαζε. Κάποια στιγμή ακούσαμε κουβέντες. Μπροστά μας ήταν ένας βάλτος" χωθήκαμε μέσα στη λάσπη. Ο Πάνος δεν άντεξε πολύ. Έβγαλε το κεφάλι του και σαν είδε πως προσπέρασαν οι Τούρκοι, μ' ανάσυρε κι εμένα. Κρυφτήκαμε πίσω από βράχια. Αέρας τάραζε τη θάλασσα και την έκανε να σπάξει με θόρυβο πάνω στις πέτρες.

Φουσκώσαμε γρήγορα τα τουλούμια κι ετοιμαστήκαμε να πέσουμε. Την ύστατη στιγμή ο φίλος μου δειλίασε. Δεν είχε ξαναμπεί στο νερό. Για να του δώσω κουράγιο, έπεσα πρώτος και με ψηλά τα χέρια του 'δειξα πως τα τουλούμια με σηκώσανε στον αφρό. Στεριανός ήμουνα κι εγώ, όμως είχα μπει σε θάλασσα πολλές φορές στο Κουσάντασι και στη Σμύρνη. Του εξήγησα πως με τα τουλούμια δεν είχαμε να φοβηθούμε τίποτα.

— Πέσε! του φώναξα. Μη χάνουμε καιρό.

Ο Πάνος, που δεν είχε τίποτα σκιαχεί στη ζωή του, έτρεμε μπρος στη θάλασσα. Έκανε δυο βήματα μπρος και δέκα πίσω. Αναγκάστηκα να ξαναβγώ στη στεριά.

— Δεν μπορώ! Δεν έρχομαι! Θα 'χουνε φυλάκιο οι Τούρκοι στο νησί.

— Αχ, μωρέ Πάνο, εσύ τα λες αυτά! Εσύ; Θα τους ριχτούμε, θα τους τσακώσουμε απ' τ' αχαμνά! Θα τους στραμπουλήξουμε! Θα τους αρπάξουμε τα όπλα. Έλα! Άλλη ευκαιρία δε θα ξαναβρούμε. Βιάσου! Κουνήσου!

Μουλάρωσε, σφήνωσαν τα πόδια του στα βράχια- δεν έκανε βήμα. Τον πλησίασα, τον καλόπιασα, του αγρίεψα, τον έσυρα με το ζόρι, τίποτα" παρά τρίχα νά 'ρθούμε στα χέρια. Δεν ήξερα τι να κάνω. Η ώρα περνούσε.

— Τι κάθεται; φώναξε μπουρινιασμένος. Δε σε κρατάω εγώ. Πάαινε! Γύρισε και τον κοίταξα.

— Μπρε, Πάνο! Κρίμα!

Κατέβασε το κεφάλι του. Τοιμάστηκα να πέσω στο νερό. Η καρδιά μου ήτανε βαριά.

— Γεια σου! είπα.

Τον έπιασε συγκίνηση.

— Αν πετύχεις βάρκα και μπορέσεις, έλα πάρε με.

Κούζας Ιωάννης